

Volksverhalen om te spoken door Waterland

PATRICK MEERSHOEK

De volksverhalen die dorpsdokter Cor Bakker in Waterland verzamelde, zijn nu terug te vinden op een app met vijf spannende wandel- en fietsroutes. Voor de liefhebbers van griezelen en huiveren.

Vijfhonderd volksverhalen verzamelde dokter Cor Bakker uit Broek in Waterland aan het begin van de twintigste eeuw. Eeuwenoude verhalen over bovennatuurlijke verschijnselen in een oer-Hollands decor van koeien, klompen en heel veel water, veelal opgetekend uit de mond van zijn patiënten. "Bakker had een voorkeur voor stokoude analfabeten," vertelt Theo Meder van het Meertens Instituut. "Anders was de kans groot dat de vertellers hun verhalen toch ergens in een boekje hadden opgedoken."

Honderd jaar later heeft een aantal verhalen uit de verzameling van de dorpsdokter een nieuwe toepassing gevonden. In samenwerking met de Universiteit Twente heeft het Meertens Instituut een app ontwikkeld met vijf verhalenroutes door Waterland. Een proef die uiteindelijk moet leiden tot een landelijk dekkend netwerk, zegt de senioronderzoeker Orale Cultuur over de SagenJager, zoals het project met veel gevoel voor suspense is gedoopt. "We zijn al be-

zig met een versie voor de Friese Wouden. Daar zijn vele duizenden volksverhalen verzameld."

De proef in Waterland is ook een eerbetoon aan dokter Bakker, die indertijd reageerde op een oproep in de krant van de Leidse wetenschapper Gerrit Jacob Boekenoogen aan correspondenten in het land om volksverhalen in te sturen. Boekenoogen hoopte in de stroom oude verhalen een echo op te vangen van de prechristelijke Germaanse cultuur, een theorie die naarmate het onderzoek vorderde steeds wankeler werd. Meder: "De reacties van Boekenoogen op de ontvangen verhalen werden ook steeds minder enthousiast. Dat irriteerde Bakker mateloos. Na de watersnood van 1916 heeft hij niets meer ingezonden."

Gelukkig stond de teller toen al op ruim vijfhonderd verhalen, die via de wetenschappelijke nalatenschap van Boekenoogen uiteindelijk allemaal belandden in de archieven van het Meertens Instituut. Samen met een paar duizend oude liedjes die Bakker bij wijze van bonus naar zijn opdrachtgever in Leiden stuurde en een verzameling moppen. Geen grappen om nu een avond in de Kleine Komedie mee te vullen, vertelt Meder. "Het zijn korte, kluchtige verhalen zonder duidelijke clou. Of de grap zit ergens halverwege verstopt."

Interessanter zijn de oude volksverhalen vol vreemde en gevaarlijke waterwezens, zoals de okkerman, die kinderen die zich te dicht bij de wa-

terkant waagden meetrok naar de diepte. De vertellingen getuigen ook van een diep ingebakken bijgeloof, dat in de jaren van Bakker nog volop aanwezig was in Waterland. "Oude wijfjes met traanogen of een neiging tot godsdienstwaanzen waren in de ogen van de dorpingen al snel een heks. Zo werd ook openlijk over hen gesproken. Een vrouw noemde zichzelf heks en beweerde over water te kunnen lopen."

In zijn werk als dokter kreeg Bakker ook te maken met het geloof in hogere krachten. Als zijn in de eigen apotheek vervaardigde pillen niet de gewenste uitwerking hadden, wendden dorpingen zich tot een gebedsgenezer die trouwens ook kon worden ingeschakeld voor ziek vee.

De okkerman trok kinderen die te dicht bij de waterkant kwamen mee naar de diepte

"Bakker geloofde daar geen fluit van," vertelt Meder. "Hij zat in een spagaat. Als arts wilde hij zulke praktijken het liefst met wortel en tak uitroeien, maar als verzamelaar was hij toch wel gefascineerd door die bizarre verhalen."

Een voorliefde, concludeert Meder,

Theo Meder onderzoekt de volksverhalen van dokter Bakker. FOTO MATS VAN SOOLINGEN

die de dorpsdokter postuum deelt met liefhebbers van het momenteel zeer populaire genre fantasy. "Sprookjes zijn in Nederland lang beschouwd als kindergenre, maar Hollywood heeft de sprookjes in hun oervorm ontdekt: vol seks, geweld en rock-'n-roll. Alles natuurlijk wel in

een eigentijds vorm. Het zijn nu ook jonge vrouwen die in films en series met zwaarden lopen te zwaaien. Dat zal later door onderzoekers vast worden beschouwd als een interessant kenmerk van onze tijd."

www.sagenjager.nl